

РЕЦЕНЗИЯ

на

дисертационен труд на тема: „Комплексна ефективност на моделите за пространствено планиране в ЕС и значението им за България”, разработен от ПРЕСИЯНА БОРИСЛАВОВА ПЕТРОВА, редовен докторант по професионално направление 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география – Регионално развитие) към Катедра „Регионална и политическа география” при Геолого-географския факултет на СУ”Св. Кл. Охридски”, с научен ръководител проф. д-р МАРИН РУСЕВ

от

проф. д-р БОРИС ТОДОРОВ КОЛЕВ, Стопански факултет на ЮЗУ „Н. Рилски”

I. Справка за докторанта:

Кандидатката за образователната и научната степен „доктор” Пресияна Бориславова Петрова е родена на 6.08.1988 г. в гр. Шумен. През 2007 г. завършва средното си образование в гр. Шумен (Природо-математическа гимназия „Нанчо Попович”). От 2007 до 2011 г. е студентка по география в Геолого-географския факултет на СУ”Св. Кл. Охридски”, където получава ОКС „бакалавър” по „Регионално развитие и политика”. През 2011 – 2014 г. е на обучение по магистърска програма и получава ОКС „Магистър по Планиране и управление на териториалните системи” в ГГФ.

От 1.02.2015 до сега е редовен докторант по професионално направление 4.4. Науки за Земята (Икономическа и социална география – Икономическа география и регионално развитие) към Катедра „Регионална и политическа география” в ГГФ на СУ”Св. Кл. Охридски”. От 2010 г. до 2014 г. работи като „компютърен оператор” в ИК „Труд и право” – София, след което заема длъжността „специалист мобилни агенти и партньори” към УниКредит Булбанк (България). За времето от 19.08.2016 до 1.04.2017 г. е стипендиант в Германската федерална екологична фондация в Олденбург. За времето от 2017-2018 г. е „оператор обработка на производствена информация” с немски език към Инграм Микро ЕсЕсСи ЕМЕА – София. След това, от април 2018 г. до сега е сътрудник „стоково снабдяване” при ЛИДЛ България ЕООД – София. Пресияна Петрова притежава необходимите компютърни умения за работа с основните софтуерни продукти. Докторантката владее писмено и говоримо немски език.

II. Обща характеристика на дисертационния труд:

Представената дисертация е в обем от 218 страници, включително 93 заглавия в списъка на използваната литература, от които 35 на английски, 20 на немски, 1 на френски 1 на сръбски език.

Използвана е и информация от 12 сайта от Интернет, както и от 15 нормативни документи на български, английски и немски език. Дисертацията е обогатена с 19 фигури, 3 броя приложения, 19 графики и картосхеми, както и 6 таблици.

В структурно отношение дисертационното изследване се състои от подробен и добре разработен Увод, в който са включени подходящо формулирани актуалност, обект, предмет, цел, основна изследователска хипотеза (включваща конкретизиращи я пет задачи – стр. 6), използвани методи и методология, информационно осигуряване, 4 глави, Заключение и Списък на постигнатите приноси.

Глава Първа: „*Теоретико-методологични основи на изследването*” е посветена на задълбочен преглед и анализ на основните термини, свързани с пространственото планиране и пространствената политика, техните разлики и приложни полета. Посочени са и главните въпроси по отношение на разбирането на спецификата на използваната терминология, най-често произтичащи от унаследена практика, която е функция от териториалните (географските) особености и развитие на отделните страни. Докторантката е добре запозната с възгледите на редица български и чужди учени по отношение на фундаментални понятия като „*пространствено планиране*”, „*териториално планиране*”, „*пространствено развитие*”, „*географско пространство*”, „*екологично пространство*”, „*икономическо пространство*” и редица други. Разгледана е накратко и теоретичното осмисляне и практиката на отделни страни (Нидерландия, Германия, Русия, Швеция и други) във връзка с различните видове планиране, регионална политика, организация на пространството и други. Всичко това показва добрата осведоменост на П. Петрова.

В Глава Втора: „*Пространствена организация и планиране в ЕС – основни принципи и политики*” са проследени в исторически план наченките на практиката на пространствената организация. Този преглед започва с първите стъпки в това отношение направени още в древността (стр. 41-42). Необходимостта от някакъв вид планиране се появява през XIX във връзка с нарастването на броя на градското население и разширяването на урбанизираните територии. Представени са и редица примери от първите десетилетия на XX век на появата на законодателна практика в Швеция, Франция, Германия и други страни, уреждаща такава регулация. Логично, този преглед продължава с новото по-високо равнище на пространствена (териториална) организация, осъществявано в Западна Европа първоначално от страните-основателки на Общия пазар (сега Европейски съюз). Това обединение, отначало само на шестте

държави, е наложило създаването на общи принципи и подходи при осъществяването на обща, наднационална практика във връзка с постигане на едно общоевропейско планиране (стр. 44). П. Петрова, в логична компетентна последователност изтъква основните условия и фактори, които, особено след договора от Маастрихт, обективно наложиха по-висока степен на икономическа и териториална (пространствена) интеграция. И то не само между отделните страни като цяло, но и осъществяване на по-интензивно интегрирано развитие на трансграничното сътрудничество и между техните съседни гранични региони. Докторантката с основание е обърнала внимание и подробно е представила един от най-важните документи по отношение на пространственото планиране, а именно Европейската концепция за пространствено развитие, приета преди 20 години. Въпреки, че е препоръчителен, в този документ, по компонентно П. Петрова е посочила четирите основни насоки, влияещи върху териториалното развитие на ЕС. А те са *„развитие на градските региони, развитие на селските региони, транспорт”* и *„природно и културно богатство”* (стр. 49-51). Заедно с това, са представени и основните политически цели заложи в тази концепция – *„полицентрично териториално развитие и нови отношения между града и селото, равен достъп до инфраструктура и знание, развитие и опазване на културното и природното богатство*. От 59 до 63 страница са изтъкнати ключовите принципи, върху които се простира приложното поле на пространственото планиране, като *„демократичен принцип”, „принцип на субсидиарност”* и други. В дисертацията тези принципи, освен всичко друго, са придружени от стегнато представяне на тяхното приложно значение за практиката Друг важен аспект, е *„връзката между инструментите, които се използват за планиране на инвестиционната подкрепа чрез финансиране от ЕС и инструментите за пространствено планиране”* (стр. 64-65). След това логично е преминало към реалните ограничителни условия в чиито граници се осъществява пространственото планиране в ЕС (стр. 65).

В частта от дисертацията между 66 и 81 страница са разгледани основните групи държави в ЕС по отношение на исторически развивалите се, както и съвременните аспекти на реализацията на пространственото планиране. Изтъкнати са и различията и спецификите, които са налице, например, между унитарните (Франция) и федералните държави (ФРГ, Австрия), както и в държави с автономни образувания като Испания, Португалия, Дания, Финландия и други. П. Петрова отделя (стр. 70-71) четири основни подхода при прилагането на пространственото планиране – на

регионалното икономическо планиране, широкообхватен интегриращ подход, управление на земеползването и урбанизъм. Интересни и полезни са сравненията между отделните групи семейства по отношение на правно-административната регулация, традиции и управление на пространственото планиране (стр. 75-81). Този анализ е ценен и заради това, че в българската икономгеографска литература тази проблематика не е разглеждана през призмата на четирите основни континентални семейства в Европа. Отделно е разгледано британското семейство, което значително се отличава по теория и практика от континенталните четири групи държави (семейства).

Глава Трета „*Пространствени модели на развитие*” е посветена на териториалното планиране в Германия. Не е ясно защо е обърквана номерацията на отделните точки, чрез които е структуриран текста на тази глава от дисертацията. Първата точка „*Териториално планиране в Германия*” е номерирана 2.3, след нея следват точките 3.1 „*Урбанизационни аспекти на пространствените модели*” и 3.2 „*Пространствени аспекти на рурализма*”. Вероятно е допусната техническа грешка.

Интересен и съдържателен е текстът на стр. 82, с който започва разглеждането на териториалното планиране в Германия. В него, с разбиране и със стегнати изразни средства, са разгледани някои съществени различия между „*пространственото планиране*” и „*териториалното планиране*”. Това е важно разграничение, защото не рядко тези понятия неправилно се употребяват като синоними. С основание е показана разликата в практическото прилагане на териториалното планиране в германското семейство, състоящо се от федерални държави (Германия, Австрия, Швейцария) и това във Франция. Децентрализацията при тези федерални по устройството си държави е на всички равнища на осъществяване на правомощия, включително и при териториалното планиране, за разлика от унитарните страни. Представени са и четирите равнища на това планиране в Германия, като степента на подробности се увеличава от горе (федерално) надолу до общините (локално). Ясно и с разбиране е представена германската „*Национална програма за териториално планиране*”, приета още през 1975 г., т.е. доста време преди обединяването на страната. Обаче няма текст или по-подробен анализ дали тази програма не е претърпяла обновяване след обединяването на двете германски държави? Компетентно са разгледани на стр. 89 трите цели на този стратегически документ – „*изграждане на широка и балансирана териториална структура, изграждане на балансирана селищна структура*” и „*запазване на пространствената функционалност*”.

Друга важна тематика, разгледана в дисертацията са урбанизационните аспекти на пространствените модели. Тази част е анализирана основателно от географски позиции. Географската среда в отделните части на европейския континент е доста различна. Тези разлики оказват значително и дори решаващо влияние върху пространственото развитие и планиране. П. Петрова задълбочено анализира тези различия и контрасти. В тази връзка са представени и някои от моделите за пространствено и урбанизационно развитие като моделите с екзотичните названия „синия и жълтия банан” (стр. 109-111). Представени са и други териториални модели като „център-периферия”, „европейски слънчев пояс”, „европейският грозд”, „европейският пентагон” (стр. 112-119).

Следващият акцент в тази глава е анализът на пространствените аспекти на рурализма. Посочено е новото разбиране за селските райони, които от традиционното схващане, че са „провинциални и неразвити” се преобразува на нова основа като потенциали за отдих и туризъм сред запазена природна среда и възможности за известно „разтоварване” на силно урбанизираните територии. Тези функции и възможности са добре представени и структурирани в съставената от докторантката Табл. 2 (стр. 125). Ценна е, и също създадената от нея Фиг. 11 (стр. 130), озаглавена „Основните стълбове на европейската програма за развитие на селските райони”. В тази връзка е направен и анализ на мрежата от селските селища в България и на техните основни проблеми.

Глава Четвърта „Проблеми на пространствената организация и планиране в България”.

В тази глава се съдържат концептуални и институционални аспекти по отношение на състоянието на селищната мрежа, различните етапи на провеждане на административно – териториалните реформи, административно – териториалното устройство, както и основните функции на техните управляващи органи и правомощия.

В **Заклучението** се съдържат в обобщен вид основните изводи от направените анализи.

Авторефератът напълно отразява структурата и съдържанието на дисертацията.

По темата на дисертационния труд докторантката има две самостоятелни научни публикации в Брюксел и Гданск.

III. Критични бележки:

1. Липса на по-ясно изразени собствени мнения за формулиране на предложения за прилагане на натрупания европейски опит, където това е възможно, в сферата на пространственото планиране в България, с оглед на неговото усъвършенстване, което би спомогнало за по-ефикасното му провеждане;

2. На места има допуснати правописни грешки (стр. 155 и други), както и объркана номерация на точките в Глава Трета;
3. Би трябвало да се обърне повече внимание на въпросите на практиката на пространственото планиране в Германия след обединението на двете германски държави;
4. При цитиранията е трябвало да се подходи по-внимателно и цитатите да бъдат в кавички, за да се знае от къде и до къде се простират използваните цитирани текстове от други автори (Георгиева, стр. 120, Грозева, стр. 157, 158 и други). В противен случай това не са цитирания, а позовавания;

IV. Основни достойнства и качества на дисертацията:

1. Добре формулираните актуалност, обект, предмет, цел, задачи на дисертационната работа, са позволили успешното ѝ провеждане;
2. Характеристиките, анализите и оценките са позволили да се влезе в голяма дълбочина по изследваната проблематика, свързана с основните аспекти по отношение на пространственото планиране и развитие в ЕС, както и с използваните за тяхното прилагане модели. Докторантката П. Петрова познава много добре основните нормативни документи, чрез които се провеждат административно-териториалните реформи и деление, административно-териториалното устройство в България, както и проблемите свързани с тях;
3. Посочените приноси реално отразяват постигнатото в дисертационното изследване и са резултат от собствени на докторантката изследвания и търсения. Интересни са сравнителните анализи за развитието на туризма между с. Кюлевча и район Укермарк, но за по-добра ориентация, е трябвало този текст да бъде посочен като точка в съдържанието;
4. Приложените илюстративни материали - таблици, картни и приложения, сполучливо допълват и обогатяват текстовата част на дисертацията;
5. Рецензираната дисертация съществено обогатява съществуващите знания по отношение на пространственото планиране и неговата практика в ЕС. В тази връзка предлагам, ако има възможност, дисертацията да бъде издадена като монографичен труд, чрез който съдържащите се в нея анализи да станат достояние на по-широка научна аудитория;

Заклучение

Въз основа на това, че всички необходими етапи по време на подготовката са изпълнени, дисертацията е самостоятелно дело на докторантката, спазени са изискванията на ЗРАСРБ и

другите нормативни актове и фактът, че са налице всички качества и компетентности за провеждане на самостоятелни научни изследвания, предлагам на Уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително и да вземат решение, с което да присъдят на Пресияна Бориславова Петрова образователната и научната степен ДОКТОР по професионално направление 4.4. Науки за Земята, научна специалност „Икономическа и социална география – Регионално развитие”.

СОФИЯ, 9 май 2019 г. РЕЦЕНЗЕНТ:

